

BESZÁMOLÓK

SZEMLÉK

REFERÁTUMOK

A könyvtárfejlesztés stratégiája az információs társadalomban

Az angol szerző 36 szakirodalmi forrásmű alapján vázolja fel egyfelől napjaink azon fejleményeit, amelyek a könyvtárak jövőjére hatással vannak vagy lehetnek, másfelől pedig azokat a könyvtári-könyvtárügyi tennivalókat, amelyek nyomán kikerekedhet a legősibb információs intézmény túlélési stratégiája.

Abból indul ki, hogy a könyvtárak, akárcsak a társadalom többi intézményei, napról napra tanúi lehetnek az információs technológiák gyors fejlődésének és a számítógépek általános elterjedésének. A legközelebbi néhány évben az Internet, az intranet és a szupergyors adatátviteli hálózatok térhódítása paradigmájává válik a szervezési-szervezeti változásoknak. A számítógép-hálózat lesz a gerince valamennyi vállalat és intézmény, ezen belül a könyvtárak működésének. Az információs társadalom kultúrája az információs technológiáktól fog függeni. Az a szervezet, amelynek addigra nem alakul ki megfelelő infrastruktúrája az információs technológiákból, képtelen lesz a más szervezetekkel való kooperációra.

Az információ értékes, ha ugyan nem a legértékesebb áruvá vált, fontos stratégiai készletté. A könyvtárak ennek megfelelően változóban vannak: az információraktározás intézményeiből az elektronikus információkeresés és hozzáférés csomópontjaivá kívánnak válni. Számos könyvtár kizárólagos „információszállítónak” csap fel, s ezáltal maguk is aktív részeseivé válnak a hálózatok növekvő globális infrastruktúrája kialakításának.

Ezután a szerző azt veszi sorra, hogy a szakirodalomban milyen prognózisok jelennek meg a közeli jövő társadalmi mozgásait-változásait illetően, s azt állítja, hogy e változásoknak megfelelő működésre csak megfelelő stratégiák, több stratégiaszint kimunkálásával tudnak az egyes szolgáltató intézmények, köztük a könyvtárak felkészülni.

A szakstratégiák kimunkálása számára vezérelvül az általános-átfogó stratégiák szolgálnak, nevezetesen a globális, az EU-stratégia, illetve a

nemzeti, a lokális és a civil, illetve magánszervezeti stratégiák láncolata.

A *globális stratégia* (a „hetek stratégiája”) 11 tematikus projektből áll, nevezetesen:

1. a „világjelentár” projektjéből,
2. a szupergyors hálózatok kompatibilitásának globálissá tételéből,
3. az internacionális képzés és oktatás megteremtéséből,
4. az egyetemes könyvtár életrehívásából,
5. a világ kulturális örökségének multimediális módon való hozzáférhetővé tételéből,
6. a környezetvédelemből és a természeti erőforrások ellenőrzéséből,
7. az eseményekről és a rendkívüli helyzetekről tájékoztató globális információs rendszer (GEMINI) kiépítéséből,
8. a világméretű egészségvédelmi rendszer megvalósításából,
9. a kormányok között közvetlen kapcsolat létesítéséből,
10. a világot átfogó piac kialakításából a kis- és közepes vállalkozások számára,
11. a tengeri információs rendszerek realizálásából.

Az *EU stratégiájának meghatározó trendjei:*

1. távhozzáférés,
2. távoktatás,
3. egyetemi és kutatóintézeti hálózat,
4. kis- és közepes vállalatok telekommunikációs kiszolgálása,
5. a közlekedés irányítása,
6. a légi közlekedés irányítása,
7. egészségvédelmi hálózat,
8. elektronikus pályázati rendszer,
9. a társadalmi munkák transzeurópai hálózata,
10. a városi információs szupersztrádák kiépítése.

Az információs társadalom egész életstílusát meghatározó stratégiák nyomán kell kimunkálni az egyes szakmák stratégiáját, illetve a könyvtáros szakma és a könyvtári intézményrendszer diffe-

renciáltsága következtében – stratégiáit. Így külön-külön stratégiára van szükség a nemzeti, a nyilvános, a felsőoktatási könyvtárakban, illetve a kooperációs kényszerekre és az összes könyvtár tennivalóira vonatkozóan. Ez utóbbi annyit tesz, mint: a könyvtáraknak tulajdonképpen maguknak kell meghatározniuk helyüket az információs társadalomban. Ennek érdekében

- a folyamatos változásokra kell berendezkedniük;
- előre kell látniuk a használók igényeit;
- folyton kedvező alkalmakat kell keresniük újítások bevezetésére;
- tartaniuk kell magukat a nyílt rendszerek alakulásához;
- multimedialis és szupergyors adatátviteli struktúrára kell szert tenniük;
- verifikálniuk kell, hogy a személyzet mennyiben készült fel az információs technológiák „uralására”;

- kooperálniuk kell más könyvtárakkal és intézményekkel;
- „magukhoz kell édesgetniük” a helyi társas képződményeket az információs technológiák bemutatása céljából;
- egyszerre kell globális, nemzeti és helyi méretekben gondolkodniuk;
- biztosítaniuk kell a távhozzáférést könyvtári szolgáltatásaikhoz;
- minden érdemi információt gépileg olvasható formába kell áttenniük elektronikus publikálás céljából.

/GALLIMOR, A.: Strategii razvitiá bibliotek v informacionnom obšestve. = Naučnye i tehničeskie biblioteki, 5. sz. 1998. p. 3–20./

(Futala Tibor)

Az elektronikus könyv: fantasztikus álom, vagy potenciális katasztrófa?

Nem az eszköz, hanem a rendszer fogja meghatározni, hogy a jövő könyve elektronikus lesz-e. A gyors fejlődés kétségtelenné teszi, hogy az elektronikus olvasóeszközök hamarosan sikerrel versenyezhetnek a könyvekkel és folyóiratokkal. De vajon a hozzáférhetőség fenntartása érdekében újra kell-e építeni minden könyvtári gyűjteményt az új hordozókkal?

A mai helyzet

A hordozható, interaktív elektronikus könyv ötletét már a 60-as évek végén felvetették, de csak az utóbbi időben találunk a szakajtóban tömeges előállítására alkalmasnak látszó műszaki megoldásokat. Az alábbiakban nem egy újabb áttekintés, hanem a rendszer szempontjából a marketing és az elosztás, a szerzői jogok, a szabványosítás helyzetének értékelése következik. Inkább ezektől a tényezőktől függ, hogy az elektronikus könyv egykor mindenütt ugyanúgy jelen lesz-e, ahogyan a ma könyvei.

Technikailag szinte minden megvan hozzá: kialakult a hordozható olvasóberendezések összes fontos alkotóeleme. A kísérleti eszközök már ma sem súlyosabbak egy közepes könyvnél. Vannak éles képet adó, nagy fényerejű, aktív mátrixos folyadékkristályos megjelenítők, amelyek olvashatóságát a Microsoft a Windows 98-ba épített trükkökkel még tovább tudja javítani. Forradalmian más utat követtek a Massachusetts Institute of

Technology (MIT) és a Xerox kutatói az ún. elektronikus tinta kifejlesztésével, amely a hozzá tartozó papírrajlegű felületen elektronikusan átrendezhető.

A látáskárosultak számára soha nem remélt lehetőség a betűméret és típus szabad megválasztása, vagy az esetleges áttérés a könyv gépi felolvasására.

A kilátások

Tisztán technikai szinten kétségtelenül közel az idő, hogy az elektronikus megjelenítők bármilyen igényes, színes kiadvány esetében is versenyképesek legyenek a hagyományos papíralapú hordozókkal.

Az informatika játékerén egészen más állítja egymással szembe a szerzők, kiadók, terjesztők, könyvkereskedők, könyvtárosok és olvasók csoportjait. Kezelniük kell azt a problémát, hogy az elektronikus könyv digitális tartalma kitör annak fizikai kereteiből, márpedig a jelen minden gyakorlatára arra épül, hogy a tartalom rögzítve van a hordozójához. Ekképpen a digitális könyv tartalma csak annyira megfogható, mint maga a beszéd. A tartalom előállításában anyagilag érdekeltnek kell lennie a szerzőnek, terjesztésében az abban résztvevőknek, viszont a hasznosulás érdekében a szabad hozzáférés bármiféle korlátozása káros. Ha ez szabad másolást is jelent, akkor bárki fizetés nélkül hozzájuthat szellemi termékekhez; de ha